

MARKOVÁ, Michaela (2021): Jak se v češtině vyslovují cizí slova, zkoumá středoškolaák Jiří Novák [rozhovor na webu Otevřená věda AV ČR; online]. Cit. 11. 1. 2022. <<https://www.otevrenaveda.cz/cs/aktuality/Jak-se-v-cestine-vyslovuji-cizi-slova-zkouma-stredoskolak-Jiri-Novak>>. *Slovník nářečí českého jazyka: A–Č* [online] (2016–2022). Brno: Ústav pro jazyk český AV ČR. Cit. 13. 1. 2022. <<http://snj.ujc.cas.cz>>. *Stážiště Otevřené vědy Akademie věd ČR 2021* [online] (2022). Cit. 11. 1. 2022. <https://pdf.avcr.cz/Otevrena_veda/Otevrena_veda_2021/>.

Ústav pro jazyk český AV ČR
Letenská 123/4, 118 51 Praha 1
stepanova@ujc.cas.cz

Veveří 97, 602 00 Brno
simeckova@ujc.cas.cz

Olze Müllerové k narozeninám

A Birthday Wish to Olga Müllerová

Lucie JÍLKOVÁ | Ústav pro jazyk český AV ČR

Před nedávnem oslavila životní jubileum významná lingvistka doc. PhDr. Olga Müllerová, CSc., nar. 25. 2. 1942, badatelka zabývající se současnou, zpravidla dialogickou mluvenou češtinou.

Po gymnaziálních studiích v Příbrami absolvovala Olga Müllerová obor čeština a ruština na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy; k jejím učitelům na bohemistice patřil Karel Hausenblas. Díky němu se Olga Müllerová mohla již tehdy, na přelomu 50. a 60. let, seznámit s tzv. komunikačně-pragmatickým obratem, zcela novým směřováním jazykovědného výzkumu. Už od dob svých studií proto začala pořizovat nahrávky mluvených rozhovorů a tento způsob získávání dat, vyžadující notnou dávku empatie a trpělivosti, pro ni zůstal typický v průběhu vlastně její celé odborné působnosti.¹ Na svého učitele výrazně odkazuje mimo jiné ve svém zásadním a do dnešních dnů podnětném článku *K syntaxi nepřipravených mluvených projevů (Přídavné výrazy a konstrukce)* z roku 1966.

¹ Viz i přílehlavé názvy medailonů Jany Hoffmannové *Život s magnetofonem a Dialogy s Olgou Müllerovou*, která Olze Müllerové psala k narozeninám v r. 2002 a 2017 a osobnost naší jubilantky v těchto textech čtenářům zasvěceně představila.

70. léta věnovala Olga Müllerová činnosti pedagogické; v roce 1982 se stala vědeckou pracovnící Ústavu pro jazyk český a v této instituci působila po celou svou další vědeckou dráhu. Právě při studijním pobytu Olgy Müllerové v ústavu však vznikl už zmíněný článek z roku 1966. Zároveň se prakticky celým jejím působením v ústavu prolíná výuka na různých typech škol; nejvýraznější je její působení na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, na níž se v roce 1996 habilitovala.²

Mluvenou dialogickou komunikací Olga Müllerová ve svých článcích a knihách postihuje z rozličných hledisek, z nichž v tomto medailonku představíme alespoň ta nejvýraznější.

Mezi teoreticky zaměřenými pracemi nelze opominout její monografii *Komunikativní složky dialogického textu* (1983) a dále spoluautorství knih *Komplexní analýza komunikačního procesu a textu* (Kořenský et al., 1987), *Mluvená čeština v autentických textech* (Hoffmannová – Schneiderová – Müllerová, 1992) a *Kapitoly o dialogu* (Hoffmannová, 1994); zásadní jsou i její články *K výstavbě dialogického textu* (1981) nebo *Principy strukturace dialogu* (1987b).

Práce Olgy Müllerové, které vycházejí od konkrétních jazykových prostředků, reprezentuje především monografie *Mluvený text a jeho syntaktická výstavba* (1994), dále třeba její studie *Korektury, rektifikace, parafráze a modifikační explikace* (1987a).

Názvy dalších prací naznačují, že se jubilanтка věnuje také obecnějším otázkám souvisejícím s průběhem dialogu: *O jazykovém přizpůsobování partnerů v dialogu* (1978), *Nedorozumění v dialogu* (1988), *Dialog a konflikt* (1991) či *Smích jako výraz spolupráce a konfliktu v dialogické komunikaci* (2000a).³

Typologie dialogů je reflektována jednak v jejich statích zaměřených teoreticky (*Dialogtypen und ihre Klassifizierungskriterien* (1984) nebo *Dialogické a monologické žánry mluvených projevů* (2000b)), jednak prostřednictvím analýzy jednotlivých typů dialogů, a to v článcích (např. *O jednom z typů pracovní komunikace (rozhovory mezi „letadlem“ a „letišťem“)* (1988), *Mše jako dialog* (1998)) a kapitolách v monografiích (*Konverzace v češtině při rodinných a společenských návštěvách* (1999), *Jak vedeme dialog s institucemi* (2000), *Jazyk, média, politika* (2003), *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí* (2011), *Styl mediálních dialogů* (2013), *Čeština v dialogu generací* (2007)). Tyto práce dokládají neutuchající zájem Olgy Müllerové jak o dialogy institucionální, tak o běžnou každodenní konverzaci.

Pohled na mluvenou komunikaci ve srovnání s komunikací psanou nabízí třeba její článek *Ke vztahu mluveného a psaného textu (srovnání mluveného a psaného vyprávění)* (1989); do dnes inspirativní pojednání o experimentu, v němž respondenti tutéž příhodu nejprve ústně vyprávějí a posléze písemně zaznamenávají. Výraznou oblastí zájmu Olgy Müllerové je také – ve své době zcela nová – komunikace elektronická, tedy komunikace sice psaná, ovšem obsahující mnoho rysů mluveného jazyka: naše jubilanтка je jednou z výrazných spoluautorek knihy *Čeština na WWW chatu* (2006)⁴.

I když v současné době Olga Müllerová již není v Ústavu pro jazyk český zaměstnána, je s ním neustále v kontaktu prostřednictvím svých bývalých kolegů; nejvíce se svou nejvýraznější spoluautorkou a mnohaletou kolegyní, Janou Hoffmannovou, dále s těmi, kteří pod jejím vedením v ÚJČ

² Tématem její habilitační přednášky, pro mnoho přítomných jistě překvapivým, bylo kratičké, ale v našich každodenních rozhovorech naprosto nezbytné slovo *no*.

³ K těmto článkům lze přiřadit ještě cizojazyčné práce O. Müllerové (1986), (1993).

⁴ Vedoucí autorského kolektivu je E. Jandová.

začínali – z nich jmenujme např. Kamilu Mrázkovou, Martina Havlíka a Evu Havlovou –, a dalšími spolupracovníky, jimž nikdy neodmítne pomoc prostřednictvím konzultace. Kromě možnosti se s ní poradit a studovat její knihy a články mají jazykovědci k dispozici také její archiv nahrávek rozhovorů, který je z velké části digitalizován⁵. Vedle mluvených korpusů tedy tento archiv nabízí bohatý materiál k analýze pestrého světa mluvené dialogické komunikace, který naše jubilanтка po několik desetiletí zaznamenávala.

Upřímně přeji Olze Müllerové k narozeninám všechno nejlepší a děkuji za mnohou radu a inspiraci.

LITERATURA

- ČMEJRKOVÁ, Světlá – HOFFMANNOVÁ, Jana (eds.) (2013): *Styl mediálních dialogů*. Praha: Academia.
- ČMEJRKOVÁ, Světlá – HOFFMANNOVÁ, Jana (eds.) (2011): *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*. Praha: Academia.
- HOFFMANNOVÁ, Jana (2002): Život s magnetofonem. *Naše řeč*, 85(1), s. 46–49.
- HOFFMANNOVÁ, Jana (2017): Dialogy s Olgou Müllerovou. *Slovo a slovesnost*, 78(1), s. 89–93.
- HOFFMANNOVÁ, Jana – MÜLLEROVÁ, Olga (2000): *Jak vedeme dialog s institucemi*. Praha: Academia.
- HOFFMANNOVÁ, Jana – MÜLLEROVÁ, Olga (eds.) (2007): *Čeština v dialogu generací*. Praha: Academia.
- HOFFMANNOVÁ, Jana – MÜLLEROVÁ, Olga – ZEMAN, Jiří (1999): *Konverzace v češtině při rodinných a přátelských návštěvách*. Praha: Trizonia.
- JANDOVÁ, Eva et al. (2006): *Čeština na WWW chatu*. Ostrava: Ostravská univerzita.
- KOŘENSKÝ, Jan et al. (1987): *Komplexní analýza komunikačního procesu a textu*. České Budějovice: Pedagogická fakulta.
- MÜLLEROVÁ, Olga (1966): K syntaxi nepřipravených souvislých mluvených projevů (Přídavné výrazy a konstrukce). *Slovo a slovesnost*, 27(2), s. 118–126.
- MÜLLEROVÁ, Olga (1978): O jazykovém přizpůsobování partnerů v dialogu. *Naše řeč*, 61(2), s. 57–68.
- MÜLLEROVÁ, Olga (1981): K výstavbě dialogického textu. *Slovo a slovesnost*, 42(4), s. 282–290.
- MÜLLEROVÁ, Olga (1983): *Komunikativní složky dialogického textu*. Praha: Univerzita Karlova.
- MÜLLEROVÁ, Olga (1984): Dialogtypen und ihre Klassifizierungskriterien. In: Jan Kořenský – Jana Hoffmannová (eds.), *Text and the Pragmatic Aspects of Language* (= *Linguistica*, X). Praha: Ústav pro jazyk český ČSAV, s. 55–65.
- MÜLLEROVÁ, Olga (1986): The influence of social roles of participants on group and interpersonal verbal communication. In: Jan Chloupek – Jiří Nekvapil (eds.), *Reader in Czech Sociolinguistics*. Praha: Academia, s. 176–194.
- MÜLLEROVÁ, Olga (1987a): Korektury, rektifikace, parafráze a modifikační explikace v odborném (mluveném) textu. *Slavica Pragensia*, 26, s. 119–126.
- MÜLLEROVÁ, Olga (1987b): Principy strukturace dialogu. *Slovo a slovesnost*, 48(2), s. 98–109.
- MÜLLEROVÁ, Olga (1988): Nedorozumění v dialogu. *Slavica Pragensia: Fungování textu ve společenské komunikaci* 32, s. 249–261.

⁵ Archiv není veřejně přístupný, po dohodě s O. Müllerovou a vedoucím oddělení stylistiky a sociolingvistiky však lze nahrávky a přepisy postoupit dalším badatelům.

- MÜLLEROVÁ, Olga (1989): Ke vztahu mluveného a psaného textu (srovnání mluveného a psaného vypravování). *Slovo a slovesnost*, 50(3), s. 205–216.
- MÜLLEROVÁ, Olga (1991): Dialog a konflikt. *Slovo a slovesnost*, 52(4), s. 247–255.
- MÜLLEROVÁ, Olga (1993): Dialog unter dem Gesichtspunkt der Anzahl seiner Teilnehmer. In: Heinrich Löffler (ed.), *Dialoganalyse 4: Referate der 4. Arbeitstagung Basel 1992, Teil 1*. Tübingen: Niemeyer, s. 103–108.
- MÜLLEROVÁ, Olga (1994): *Mluvený text a jeho syntaktická výstavba*. Praha: Academia.
- MÜLLEROVÁ, Olga (1998): Mše jako dialog. In: Stanisław Gajda – Helmut J. Sobeczko (eds.), *Człowiek – dzieło – sacrum*. Opole: Uniwersytet Opolski, s. 301–308.
- MÜLLEROVÁ, Olga (2000a): Smích jako výraz spolupráce a konfliktu v dialogické komunikaci. In: Stanisław Gajda – Dorota Brzozowska (eds.), *Świat humoru*. Opole: Uniwersytet Opolski, s. 87–94.
- MÜLLEROVÁ, Olga (2000b): Dialogické a monologické žánry mluvených projevů. *Stylistyka*, 9, s. 227–247.
- MÜLLEROVÁ, Olga (2003): Rozhovor s hostem: žánr rozhlasového vysílání na pomezí interview a přátelského popovídání. In: Světlá Čmejrková – Jana Hoffmannová (eds.), *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia, s. 116–156.
- MÜLLEROVÁ, Olga – HOFFMANNOVÁ, Jana (1994): *Kapitoly o dialogu*. Praha: Pansofia.
- MÜLLEROVÁ, Olga – HOFFMANNOVÁ, Jana – SCHNEIDEROVÁ, Eva (1992): *Mluvená čeština v autentických textech*. Jinočany: H&H.
- MÜLLEROVÁ, Olga – KULHAVÝ, Jan (1988): O jednom z typů pracovní komunikace (rozhovory mezi „letadlem“ a „letištěm“). *Naše řeč*, 71(1), s. 10–22.

Ústav pro jazyk český AV ČR
Letenská 123/4, 118 51 Praha 1
jilkova@ujc.cas.cz